

PARLAMENTI
FEGYELEM ÉS TEKINTÉLY.

ÍRTA

NEMÉNYI AMBRUS.

BUDAPEST.

Grill Károly kir. udv. könyvkereskedése.

1879.

Franklin-társulat nyomdája

A következő sorok célja, megismertetni az olvasóval egy némely jelenséget, mely az utolsó időben a parlamentáris jog és gyakorlat terén fölmerült. Az író nem vél fölösleges munkát teljesíteni, sem olyat, mely a helyi érdekességet egészen nélkülözné, midőn az olvasónak egybegyűjtve szolgáltatja azon adatokat, melyek a világ legelőrehaladottabb három nemzeténél rövid idő alatt csaknem egyszerre, az említett tárgy körül fölmerültek. Más érdeme és más célja az írónak nincs e munkájában. Elmondhatja magáról: „Je n'impose rien, je ne propose rien, j'expose“.

I.

*(Parlamenti fegyelem és sérthetetlenség. — A parlament mint becsületbiróság.
— A német száj kosártörvény“ fölőlti vita három főpontja.)*

A parlamenti fegyelem kérdését nem tárgyalhatni a nélkül, hogy az író — ha szinte csak futólagosan is — ne érintse a parlamentáris sérthetetlenség ügyét. Nézetünk szerint, minél tágasabb értelemben fogják föl valamely országban a parlamenti sérthetetlenséget, annál szigorúbb szabályokat kell fölállítani a parlamenti fegyelem tekintetében. Vagy világosabban kifejezve: minél inkább veszik ki a képviselőt a köztörvények hatalma alól, annál inkább szükséges, hogy más törvényeknek, a törvényhozás autonóm törvényeinek vettessék alá. Bátran mondhatjuk, hogy a parlamenti sérthetetlenséget oly értelemben, mint azt képviselőházunkban több alkalommal magyarázni óhajtották, hogy tudniillik a képviselőt közön-

séges és épen nem politikai természetű bűntényekért se lehessen perbe fogni, vagy kiszolgáltatni, ily értelemben vett képviselői sérthetlenség nem létezik Európában sehol. Ha e fölfogás szokássá, vagy épen törvénynyé válnék, ez nem a törvényhozás hatalmának öregbítését jelentené, hanem megsértése volna azon demokratikus alapelvnek, melyhez szabad államban még kétség sem férhet, hogy törvény előtt mindenki egyenlő.

Ha már ily értelemben vett sérthetlenség nem létezik, van viszont példa arra, hogy a parlament fegyelmi hatalmánál fogva büntetést mond ki tagjaira oly vétségek miatt, melyekért a közönséges büntető törvények értelmében magánember felelősségre nem vonható, Az angol parlament eljárását e tekintetben Thomas Erskine May a következő szavakban adja elő:

„A parlamentből való kizáratás oly esetekre tartatik fön, melyek egy parlamenti tagot képtelenné tesznek arra, hogy helyét a törvényhozásban elfoglalja, s melyek, ha büntetlenül maradnak, alkalmasak arra, hogy a parlament tekintélyét csökkentsék. Kizáratnak oly tagok, kik részt vettek nyílt lázadásban, kik csalásban, hamisításban, hamis esküben, nyilvános pénzek sikkasztásában, bírói s más hivatalos vagy képviselői minőségökben való megvesztegettetésben vétkesek; vagy oly magaviseletét tanúsítottak, mely hivatalnokhoz és gentlemanhoz nem illő.“

Gohén hasonló értelemben nyilatkozik a következő szavakkal:

„A kizáratás oly esetekben történhetik, midőn valamely, a büntető törvény által nem büntethető törvénytisztetés vagy oly tett követtetett el, mely az illető jellemén foltot ejt.“

A legismertebb ilyenemű esetek a lord Cochrane esete, ki (1814-ben) hamis börzehírek terjesztése miatt a házból kizáratott, s egy James Sadleir nevezetű képviselő esete, ki (1857-ben) kizáratott azért, mert csalással vádoltatván, a vád elöl megszökött.

A német parlament vitáiban (1879 márczius) a kormány részéről ez esetekre történt hivatkozás annak bebizonyítására, hogy a parlament bizonyos politikai és fegyelmi vétségek esetében a kizáratás jogát gyakorolhatja. E hivatkozás azonban nem helyes, mert politikai vagy fegyelmi vétségek esetében a ház e hatalommal tényleg item bír; az említett esetekben

mondhatni, hogy mint becsületbíróság működött, s mint ilyen hozta határozatát — csaknem hasonlóan valamely ezred tisztikarához, mely egy tisztárs kizárását követeli oly vétségért, mely a polgári vagy katonai törvényben szorosan meghatározva nincs.

Fölhoztuk ezeket annak bizonyítására, a mit főntebb mondottunk, hogy minél nagyobb szabadalmat igényel valamely parlament a maga tagjai részére a törvényhozáson kívül álló hatalommal szemben, annál nagyobb és szigorúbb fegyelmi hatalommal kell bírnia magának a parlamentnek — fegyelmi hatalom alatt nemcsak szorosan a rend fõntartására irányzott szabályok alkalmazását értve, hanem értve e kifejezés alatt mindazt, a mi a parlament működésének szabályosságát és biztosságát, tárgyalásainak és határozatainak tekintélyét s függetlenségét közletről vagy távolról érinthetné.

A fegyelmi eljárásnak legnagyobb részét általában a parlamentek házszabályai határozzák meg. Igaz ugyan, hogy e házi rend más-más minden országban. Minden nemzet parlamentje természetesen különbözik más nemzetek képviselő testületétõl; más-más minden parlamentnek eredete, összetétele és múltja; mások hagyományai, szokásai és más hatalmi köre minden országban, s e momentumok egybefoglalása következtében létesül a parlamentek házrendje. Absolut következtetést tehát az egyik parlament szokásaiból a másik parlament szükségleteire alig vonhatunk. Bizonyos rendszabályok, melyeknek például Rómában szükségét érzik, Berlinben fölöslegesek lehetnének; ismét más szabály, mely Berlinben egészen megfelel a szükségnek, Buda-Pesten talán nem volna helyén. Egyre azonban, a legfontosabb elvre tudniillik a képviselõi szólás-szabadságra nézve, mondhatni egész Európában elfogadtatott az angol fölfogás, mely azt állapítja meg, hogy a képviselõ tökéletesen szabad s nem vonható semmiféle bíróság elõtt felelõsségre mind azon nyilatkozataiért, melyeket hivatása teljesítésében a parlamentben tett.

Fõlmerült az a kérdés: vajon e kiváltság a képviselõnek azon nyilatkozataira is kiterjed-e, melyeket klubban, vagy bizottsági ülésekben tett? A legtöbb író oda nyilatkozik, hogy a mentelmi jogra nézve nem a hely határozó, hanem az a tény, hogy bizonyos nyilatkozat a képviselõi kötelesség teljesítésében tétetett. Minden ilyen esetben az illetõre csak

a parlament, a maga fegyelmi hatóságával szabhat büntetést.

Azon három napi vitában, melyet ez évi márczius hóban a német parlament e tárgy fölött folytatott, különösen három pont hozatott föl, melybe a parlamenti fegyelem kérdését minden vonatkozásaival együtt összefoglalhatni:

1. A képviselő helyzetei parlamenttel szemben. Ez tisztán a házi rend kérdése.

2. A képviselő oly nyilatkozatai, melyek a parlamenten kívül álló személyekre vonatkoznak.

3. A hírlapi tudósítások ügye. Kérdés e tekintetben: vajon e tudósítások kivétel nélkül azon kiváltságokban részesüljenek-e, melyek magában a parlamentben az ott kimondott szót megvédelmezik?

Az utolsó két kérdést a német kormány már nem a parlamenti, hanem a büntető jog körébe tartozónak állította, míg a szabadelvű ellenzék ennek tagadásával szükségesnek mondomta, hogy a kiváltság úgy a beszédre magára, mint annak közlésére alkalmaztassák. E vitákból kiindulva és tekintettel a francia és angol parlamentben előfordult hasontermészetű újabb vitákra, akarjuk a következőkben fejtegetni a parlamenti fegyelmi hatalom kérdését, szem előtt tartva különösen az említett három főpontot.

II.

(Házrendi szabályok és szokások, elnöki kiváltságok Angliában, Franciaországban, Németországban.)

Az angol parlament fegyelmi eljárása, a mennyiben csak szoroson a rend föntartását célozza, rendkívül egyszerű. Előttünk van az 1874-diki házrend, a melyen azóta, tudunkkal legalább, semmit sem változtattak. A 160—179. szakaszok szólnak a tagoknak, úgymint az elnökek jogairól és kötelességeiről. Az első szakaszok azt mondják, hogy senkinek sincs joga szólani oly tárgyról, mely napirenden nincs; megtiltják, hogy a szónok beszédét olvassa, vagy újságokból, könyvekből, vagy bármelyik ugyanazon sessióban tartott beszédből idézeteket olvasson föl; megtiltják a másik parlamenti ház határozatainak fölemlítését és bírálását; az uralkodó em-

lítését; végre rendeli, hogy senki illetlenül ne szóljon a parlament valamelyik házáról, vágy valamelyik törvényről, hogy a képviselőket ne szólítsa nevöknél, hogy a képviselőkkel szemben megtámadó vagy illetlen szavakat ne használjon; rendelik továbbá, hogy egy képviselő figyelmeztetésére és a ház kívánatára az elnök bizonyos szavaknak visszavételét úgy a házban, mint a bizottságokban követelheti. A 175. szakasz rendeli, hogy minden tag, óvakodjék a közbeszólásoktól és zajgástól (mely rendelet Angliában még sokkal kevésbé tartatik meg, mint más parlamentekben), s jogot ad az elnöknek, hogy a csendháborítókat név szerint utasítsa rendre; azonkívül minden ilyen tag kiteszi magát a ház rosszalásának és büntetésének.

Régi időben a parlament hatalma tagjaival szemben igen messzeterjedő volt, s még 1772-ig a parlamentnek jogában állott, arra, ki a nemzetgyűlés ellen illetlen szavakat ejtett ki, oly büntetést is szabni, hogy térden állva kérjen a háztól bocsánatot. Ez ötletből alkalmazták különféle híres ilyen bűnösökre azt az adomát az egyszerű képviselőről, ki miután térden állva bocsánatot kért volna a háztól, fölkel és ruháját leporolva, mondá: — Soh'se láttam ennél piszkosabb házat.

A legújabb eset, mely e categoriába esik, 1875-ből való. Az ismeretes Plimsoll-féle eset ez. A nevezett képviselő némely nagy hajótulajdonosokat, kik közül néhány a parlamentben is benn ült, azzal vádolt, hogy készakarva bocsátanak a tengerre rozzant hajókat, melyeken aztán a legelső viharból áldozatul esik a hajó személyzete, s teszik ezt a tulajdonosok azért, hogy a biztosító társulatoknál kikötött prémiumokat elnyerhessék. Plimsoll e képviselőtársait „gazemberekének” címezte; de néhány nappal később bocsánatot kért e kifejezésért, kijelentvén különben, hogy a mi magát a tárgyat illeti, nincs állításából mit visszavennie. A ház e kijelentéssel megelégedett.

E rendszabályok azonban igen ritkán alkalmaztatnak, mert a parlament tagjai általában tudják, hogy az erős kifejezések épen nem tesznek erős hatást, annyira, hogy oly képviselők, kik ily sértő kifejezésekkel élni szoktak, rendszeren inkább csak komikus személyeknek vétetnek, kikre senki sem figyel.

Fönnáll azonban a háznak az a joga, hogy megbüntessen mindenkit, ki szabályait megsérti, vagy a parlamenti kiváltságok ellen vét (ide tartozik a párbajra való kihívás is). A ház ily esetekben még börtönre is ítélheti tagját. Észrevehető azonban, hogy a régi törvények és szokások — kivéve azokat, melyek a képviselők immunitásáról szólnak — mindinkább elvesztik jelentőségüket s az egyetlen szabály, mely a tárgyalások menete fölött határoz: a parlamenti tagok illemtudása és jó ízlése; bíró továbbá a ház, mely ily ügyekben nem szokott pártszempontból ítélni. Mondhatni azonkívül, hogy a világ egyik parlamentjében sem bír az elnök oly nagy hatalommal és oly fontos kiváltságokkal, mint az angol képviselőház elnöke.

A francia parlament alig hasonlítható bármely más európai képviselő-testülethez. E parlament talán az egyetlen, melyben még művelik a szónoklatot művészi értelemben. Még a másodrendű szónokok is bizonyos irodalmi színvonalon szoktak állani. A beszédek legnagyobb része külformájában correct, kidolgozott és a francia politikai irodalom minden előnyeivel szokott bírni. Egy előkelő angol hírlap csak nem rég elmélkedett ama különös jelenség fölött, hogy Angliában, midőn egy kabinet bukása bekövetkezett, mindig attól kell tartani, hogy néni találkoznak alkalmas emberek, kik a lelépők helyét elfoglalhassák, míg — úgymond — Franciaországban ily aggodalomnak nyoma sincs. Itt egy szerény polgári állású író, vidéki ügyvéd, gyáros vagy mérnök egyszerűen csak a kormány élén találhatja magát és tisztességesen, sőt némelykor dicsőségesen viszi a kormányzatot, melyről rövid idővel az előtt még csak álmodni sémimért. A francziának a kormányzati képesség, mintha csak veleszületett tulajdona volna. Ép úgy mondhatni a szónoklatról, hogy Franciaországban még a másod- és harmadrendű szónok is: a vidéki ügyvéd, vagy az irodalommal épen nem foglalkozó ember, minő a kereskedő és gyáros, a legtöbb esetben a művelt irodalom hangján szokott szólni — nyugodt időkben. Másrészt azonban nincs parlament a világon, melyben annyi volna a meglepetés s mely annyira hajlandó volna terrorismusra, mint épen a francia nemzetgyűlés, a különféle régimék alatt. Sokat nyer élénkségben a vita az által, hogy a szónok nem a házhoz, nem is az elnökhöz, hanem egyenesen a parla-

menti tagokhoz szól, apostrophálja a pártokat; sőt a pártok -egyes tagjait, vezéreit; az egyik képviselő beszéd közben felel a szónoknak, az elnök rendre inti, legtöbb esetben azonban a nélkül, hogy a közbeszólást megtiltaná, hanem szól többnyire oly hangon, a mily hangon egy szalonban, a házi úr inteni szokta vendégeit. Volt oly elnök, mint például az öreg Dupin, ki jókedve és bonhommiája által legtöbbet segített a viták rendes menetén, mások meg, mint Moray, finom iróniával szerették nevetségessé tenni a kellemetlen szónokokat. Ugyane rendszert látszik követni újabb időben Gambetta is, ki, mint a ház elnöke, a rendreutasításokat bizonyos humorral szokta osztogatni, sőt gyakran vissza is vonja a rendreutasítást, ha az illető szónok csak félig-meddig elfogadható menteséget hoz föl; mintha csak érezné az új elnök, hogy illendő dolog a szónoki kihágások iránt elnézőnek lennie neki, ki például egy alkalommal nyilvános vitában Rouhert „nyomorútnak“ nevezte, és sok más esetben is a legmerészebb kifejezésekkel élt, melyek valaha francia parlamentben kiejtettek.

Mindez különben csak a közbeszólókat illeti, mert a kellemetlen szónokok ellen védelmezheti magát a ház a cloture által. E cloture, melyről igen sok rosszat mondtak, talán nem is egészen oly igaztalan rendszabály, mint a milyenek mondják; legalább kikerülhetetlennek látszik egy oly parlamentben, mint a francia, a hol mindenki annyiszor szólhat egy bizonyos tárgyhoz, a hányszor szólani óhajt. Megtörténik, hogy a szónok lelép, utána következik valaki, a ki ellene szól; az első szónok visszafelel, később másodsor, sőt harmadszor is felel, ha a ház ezt megengedi. Ha ily körülmények mellett még a cloturet sem mondhatná ki a ház, alig volna meghatározható, milyen formát ölténének a viták. Megjegyzendő különben, hogy a többség csak igen ritka esetben szokott élnie hatalommal, és a mikor él is vele, ez rendesen nem az ellenséges, hanem az unalmas szónokokkal szemben szokott történni.

E ház különben sok tekintetben emlékeztet azon heves természetű emberekre, kik gyakori fölindulásaik kíméletlenségét nyugodt perceikben tanúsított túlságos udvariasság által óhajtják elfeledtetni. Alig van parlament, melyben rendes időben az udvariasság oly nagyra becsültetnék, mint a francia parlamentben. Ilyenkor az ember azt hihetné, mintha

parlamenti térre is átvittek volna valamit abból a hagyományos lovagiasságból, melyet a francia katonák hajdan a csatátérekben ellenfeleikkel szemben mutatni szerettek. Az ember alig olvashat egy parlamenti tudósítást Párisból vagy Versaillesból a nélkül, hogy ily episodokra ne találna. Kezünkél van például Jules Favrenek egy beszéde, melyet 1866. évi márczius 2-án tartott a corps legislativeban, tehát oly parlamenti testületben, mely e tisztes elnevezést talán nem is egészen érdemelte meg, mert hiszen jó kétharmadrésze oly módon választatott meg, mely semmiben sem különbözött a kormány által való kineveztetéstől. Azonkívül az idő sem volt valami nyugalmas, a tárgy pedig, a melyről szó vala, a német kérdés, a legnagyobb mértékben alkalmas volt arra, hogy az embereket fölizgassa. És mégis Jules Favre e gyűléshez intézett beszédét így kezdi:

„Uram, háládatlan volnék, ha e pillanatban, midőn fölállok, hogy javaslatunkat védelmezsem, köszönetemet nem fejezném ki a háznak azon jóakarataért, melylyel a tárgyalást az én kedvemért mára halasztani szíves volt. Ketté választanak bennünket lelkiismeretünk meggyőződésai; megtörténik rajtunk, az ellenzéken, az is, hogy meggyőződéseinknek kifejezést adandók, azon fájdalmas helyzetbe jutunk, hogy az önök nemtetszését kihívjuk. Szerencsére van legalább egy alap, a melyen találkozhatunk, és ez az udvariasság és ildomosság. (Általános helyeslés.) Mindnyájunknak szükségünk van ez erényekre, és látva, mint gyakorolja azokat a többség, lehetetlen, hogy mi a magunk részéről is ne követnők példáját.“ (Általános és élénk helyeslés.)

Rendes időben nincs parlamenti gyűlés a világon, mely annyi jó ízlést, megnyerő modort, szellemességgel párosult alaposságot és részreghajlatlanságot tanúsítana, mint mennyit csaknem kivétel nélkül tanúsított valamennyi francia nemzetgyűlés; igaz az is, hogy fölindulásában e gyűlés egészen a barbárságig szilaj és fegyelmetlen.

Mint maga e parlament, úgy szabályzatai is épen nem alkalmasak arra, hogy más országokban példakép említessenék. Igaz ugyan, hogy úgy Németországban, mint Ausztriában, sőt nagyrészt nálunk is, a parlamenti szabályzatok francia mintára készültek, de e mintául a polgár-királyság idejebeli francia parlamentek szabályai szolgáltak. Azóta e

szabályok egész lényegükben megváltoztak. Jelenleg mondhatni, hogy a ház elnöke a többséggel egyetemben, minden egyes esetben új törvényt hoz. Hogy mily nagy hatalma van a ház elnökének, az csak a kiváló eseteknél tűnik elő. Így például azon tény, hogy 1873-ban Thiérsnek az elnökségről való lemondása elfogadtatott, leginkább Buffetnek tulajdonítottatott, ki, mint elnök, rögtön szavazás alá bocsátotta a kérdést, nem engedve, hogy az államfő levele vita tárgyává tétessék. Úgyszintén Mac-Mahon lemondásakor Grévy hasonló magaviseleté által sokat tett arra nézve, hogy a lemondás és a reá következő választás oly símán folyt le. Az elnökök különben még nem is igen színlelik azt, mintha a pártokon kívül állanának. E sorok írója például még igen élénken emlékszik azon jelenetre, melynek 1875-ben tanúja volt, midőn d'Audiffret-Pasquier herczeg elnök egy elhalt képviselő fölött elmondva a házban a szokásos necrologot, e mondatot ejtette: „A császárság azzal tisztelte meg társunkat, hogy őt száműzte.“ E szavakra az egész republikánus párt tapsban tört ki, a bonapartisták élénken protestáltak és egész vita fejlődött ki az elnöknek e demonstrációja következtében. Nem is említjük itt Dupint, kiről számos adomát beszélnek, a milyen például az, hogy midőn Berryer egyik beszédében a kormány ellen különösen sértő kifejezésekkel élt, Dupin meghúzta a csengetyűt, nagy ünnepélyesen rendre utasította a szónokot, aztán lassan odaszólt hozzá: — Csak czibáld meg kérlek jól, megérdemli.

Újabb időben tudvalevőleg a rend föntartása nem volt mindig ily kedélyes módon eszközölhető, s ez adott okot azon törvényjavaslatra, melyről később szólni óhajtunk.

A német birodalmi gyűlésen dívó eljárás sok tekintetben hasonlít a magyar parlament eljárásához. A szónok, ki, az elnök fölfogása szerint, meg nem engedhető kifejezésekkel élt, rendre utasítatik; ha ugyanazon beszéd folyamában többször történik a rendreutasítás, az elnök a ház beleegyezésével a szónoktól megvonhatja a szót. Ez az eset azonban csak egyszer fordult elő 1871 november 8-án Bebel socialista képviselővel, ki az alkotmányról tiszteletlenül szólt. A különféle német parlamentekben más-más a szabály; de a központi parlamentben, Berlinben, ez az eljárás mindig elégségesnek bizonyult. A ki látta e gyűlés tanácskozásait, még heves vitái

közben is, csak igazat adhat Laskernek, ki egyik beszédében kiemelte, hogy e képviselőház tanácskozásai az idegenre oly benyomást tesznek, mintha senatorok gyűlésében volna. Még a „Kulturkampf“ leghevesebb korszakában, vagy a gazdasági politika körül folytatott legélesebb harcban is a vita alig lépett túl azon határokon, melyet a parlamenti illem megszigorúbb fölfogása is egy törvényhozó gyűlés elé szabhat.

A legutolsó kiváló eset múlt évi október 10-én történt, midőn Hasselmann képviselő beszédét e szavakkal fejezte be:

„Én jobban szeretem a békét, mint a harcot, de azért kész vagyok elveimért lemondani az életről is — figyelmeztetem Bismarck herceget, gondoljon 1848 márczius 18-ára.“

Az elnök e szavakat úgy jellemezte, hogy azok határosak a forradalomra való fölhívással. Ide tartozik ugyanazon szónoknak a socialisták elleni törvényről mondott azon kifejezése:

— Wir pfeifen auf das Gesetz.

Az elnök ezért rendre utasította a szónokot, de a birodalmi kormány ez esetből kiindulva terjesztette elő azon törvényt, melyet a német közvélemény elég tiszteletlenül a „szájkosár-törvény“ névvel ruházott föl.

III.

(A három, nemzet parlamentjei még kihágásaikban sem hasonlók egymáshoz. — Az új francia „szájkosár“ — Az írlandi képviselők. — Az „agyonbeszélés“. — A cloture Angliában. Bobert Peel ítélete a kisebbség mindenhatóságáról. — A „Times“ ugyane tárgyról.)

A parlamenti kihágások természetéről szólva, egyik legérdekesebb és megfigyelésre legméltóbb jelenség, hogy az egyes nemzetek parlamentjében mily formában lépnek föl e kihágások. Láttunk az utolsó hónapokban ilyenmő kihágásokat a parlamenti rend és fegyelem ellen a francia kamarában és csaknem egy időben az angol parlamentben. De milyen különbség a kettő között! Franciaországban a szónok a szószékről a terembe kiáltja:

— Mindnyájan infámis párt és kormány vagytok!

Ha ugyan ezt mondaná az angol parlamentben, valószínűleg semmi hatást nem idézne elő, egyszerűen kinevetnék.

Különös törvényt pedig a világért sem hoznának ezért, mert hiszen régi politikai közmondás az angolok között: „hard words break no bones“. Sőt tudunk esetet, midőn épen az „infame“ szó, mely oly leírhatatlan fölháborodást keltett Versaillesben, az angol parlamentben kimondatott, s mindössze egy jókedvű kis szóváltásra adott alkalmat. Ez III. György uralkodása alatt, Fox és North koalíciója következtében történt, mely oly nagy fölháborodást szült az országban.

— Szeretnék, mondá ekkor egy képviselő, az elnök széke mellé odaállítani egy heroldot, ki folyton azt kiáltsa: „Infamis coalitio!“

Ekkor Lord North félbeszakítá a szónokot:

—Oh, az hiábavaló költekezés volna, mert a képviselő úr igen jól teljesíti ezt a tisztséget.

A ház nevetett és a dolog ezzel el volt intézve.

Angliában Cassagnac urat talán az örültek házába zárták, vagy kényszerítették volna, hogy a parlamenttől ünnepélyesen bocsánatot kérjen; legvalószínűbb pedig — ha angol embernél az ily kihágás egyáltalában lehetséges volna — hogy a ház kaczaja elfojtaná hangzatos phrasisait, épúgy mint a hírlapirodalomban a közönség részvétlensége és kaczaja elfojtotta a polémia azon szokásait, melyek Franciaországban még most is divatoznak. Franciaországban valóságos állami ügynek tekintették a Cassagnac esetet és elég fontosnak arra, hogy a parlament eddigi házszabályainak újraelakítását indítványba hozzák.

A most fennálló szabályzat szerint a büntetések ezek:

1. a rendreutasítás,
2. rendreutasítás, mely jegyzőkönyvbe vétetik,
3. megrovás,
4. megrovás és kizárás rövid időre a gyűlésteremből.

A második szám alatt megnevezett büntetéssel még a havi díj negyedrézének elvesztése is jár.

Azonban a republikánus párt tagjai ezzel nem elégedtek meg és három tag (ezek között még Louis Blanc, a radikális elveiről híres szélső baloldali, socialista képviselő is) oly indítványt terjesztett elé, mely szigorúságában csaknem eléri a német szájkosár-törvény pontozatait. E javaslat szerint oly képviselő, ki a jegyzőkönyvbe vett rendreutasításnak nem vette magát alá, ki harmincz nap alatt háromszor rendre uta-

síttatott, ki a kamarában zavargásra vagy tömeges távozásra adott jelt vagy alkalmat, ki egy vagy több társa ellen sértésekkel, kihívásokkal vagy fenyegetésekkel élt, megrovást érdemel. Megrovás a házból való kizáratással kimondatik minden képviselő ellen, ki a megrovásnak ellene szegül, vagy ki ugyanazon ülésszak folyamán másodízben is megérdemelte a megrovást; ki nyilvános ülésben fegyveres ellenszegülésre, polgárháborúra vagy az alkotmányos törvények ellen való engedetlenségre izgatott, ki a kormány ellen sértéseket, kihívásokat vagy fenyegetéseket hangoztatott, ki a köztársaság elnökét, a senatust vagy a kormányt gyalázta. Oly képviselő, ki ugyanazon ülésszak alatt kétszer záratott ki a házból, az ülészak egész további tartamára kizárva marad. Ez idő alatt képviselői díjainak felét elveszíti, azonkívül a megrovást tartalmazó jegyzőkönyv az ő költségén 200 példányban kinyomatik és nyilvános helyeken kifüggesztetik, A német törvényjavaslat csak annyiban volt szigorúbb ennél, hogy bizonyos esetekben a képviselőtől még a választhatási jogot is el akarja vonni és végre azon pontozataiban, melyek a sajtóra vonatkoznak.

S íme látjuk, hogy az a törvény, melyet a német liberálisok egyhangúan a tárgyalás alapjául sem akartak elfogadni, Franciaországban még a radikálisok által is pártoltatik, — az igaz, csak akkor, midőn a hatalmon vannak! A tiszta doctrinához való ragaszkodás itt is a német jellem sajátja gyanánt mutatkozik, míg a francia a körülményekhez alkalmazza eljárását és hatalmon lévén, a hatalomnak minden eszközével él. E javaslat különben még nem tárgyalatott a képviselőházban és meglehet nem is fog tárgyaltaim, hanem, csak fenyegetésnek marad meg a ház irományai között.

Egészen más már most az angol malcontentusok eljárása. Ők tudják, hogy heveskedéssel hatást előidézni az angol képviselők házában igen nehéz. Hanem úgy tesznek, hogy a házat kifárasztják. Az úgynevezett „agyonbeszélés“ rendszere nem új az angol parlamentben és különösen az írlandiak éltek vele számos alkalommal, de mindig csak egy bizonyos törvénynyel szemben, míg most úgy látszik, mintha csak a törvényhozás egész munkálkodásának megakadályozását tüzték volna ki célul. A közönséges agyonbeszélést gyakorolták nagy mérvben és sikeresen 1855-ben, midőn a parlamentben azon javaslat tétetett, hogy az írországi katolikus kolostorok

megvizsgáltassanak. A már elfogadott indítvány agyonbeszélés által lehetlenné tétetett, oly módon, hogy az indítvány elfogadása után a parlamentnek az illető vizsgáló bíróság választásához kellett fogni. Az ír képviselők azonban minden egyes jelölt ellen oly számos ellenvetést hoztak föl, minden egyes esetben külön indítványt terjesztettek elő, kijelentve, hogy az indítványt névszerinti szavazás alá kívánják bocsátatni, hogy végre az indítványozó maga visszavonta a már elfogadott javaslatát „azon okból, hogy keresztülvitele tökéletesen lehetetlen“. Ez alkalommal lord Russel a következő megjegyzést tette:

„Az ellenzéki föllépés e modora, se nem új, se nem kárhozatos; mert úgy lord Althorp, mint Robert Peel éltek ugyanez eszközzel. Nemcsak a kormánynak s nemcsak a pártoknak, hanem minden egyes tagnak jogában áll ellenszegülni minden törvényjavaslatnak.“

A háznak egy másik tagja pedig kijelentette:

„Régi időktől fogva fönnáll nálunk az a jog, hogy ha a parlamentben csak egyetlen makacs vagy gonosz ember van is, ez minden tárgyalást folytonosan félbeszakíthat az által, hogy elkiáltja magát: „Nem, nem!“ Folytonosan indítványozhatja az elhalasztást, és meggátolhatja a törvények létesítését.“

Bright pedig kijelentette, hogy „a kisebbség csak akkor mindenható, ha a többség valami helytelent követ el“.

Minthogy az angol parlamentben eddig cloture nem létezett, a parlament nem bírt semmi eszközzel e visszaélésnek meggátolására. Az utolsó időben az ír képviselők — mert a parlament némely többé-kevésbé jogosult követeléseiknek iskolai és vallási ügyekben eleget tenni nem akart — minden előforduló törvénynél hosszadalmas beszédek tartottak, hosszadalmas indítványokat terjesztettek elő, melyeket számosán és a lehető legkíméletlenebb időpazarlással motiváltak. Ennek következtében az elnök a ház egyik hivatalnokát megbízta, följegyezni, hogy bizonyos idő alatt az egyes szóнокok hányszor szólaltak föl és mennyi ideig vették igénybe a ház türelmét, oly czélból, hogy ez adatok nyomán a ház határozatot hozhasson a házszabályok esetleges megváltoztatása tekintetében. Ennek következtében ez évi július 11. és 12-ikén ismét egy kis családi scénának volt tanúja a ház. A Homeru-

lerek tiltakoztak az ellen, hogy „idegenek“ behozassanak az elnök parancsából a házba, kik minden ősi szokás és példa, megvetésével följegyezzék és ellenőrizzék a szónokokat. A ház azonban valamennyi szavazattal az írek szavazata ellen helyezte az elnök eljárását és július 22-én Chaplin képviselő bejelentette a háznak, hogy a cloture behozatala végett indítványt fog a ház elé terjeszteni.

Az írországi képviselők mostani föllépésére is a *Times* oly megjegyzést tett, mely egészen emlékeztet a Bright által mondottakra. Az írországi képviselők merészsége és föllépésök eredménye, mondja a *Times*, onnan származik, hogy a parlamentnek nincs komoly munkája, és a kormány lényeges előterjesztéseket, olyanokat, a milyenek után a nemzet vágyódik, nem tett. Ha a parlament és a kormány minden tekintetben megtették volna kötelességöket, lehetetlen, hogy az Írországi képviselők ily magaviseletökkel megakadályozzák őket e törekvéseikben.

IV.

(A német „szájkosár“-vita. — A parlamenti tudósítások. — A francia forradalom alatt. — A humor. — A jogi kérdés. — Heinze röpirata. — A nyílvanosság jog-e vagy kötelezettség? — Gneist. — A francia parlament hivatalos, ingyenes tudósításai. — Az angol tudósítások.)

Mindez csaknem egy időben történt a német, francia és angol parlamentben. De legalaposabban vitatták meg a fegyelmi ügyet minden oldalról a német birodalmi gyűlés már többször említett tárgyalásaiban. Tudvalevőleg ez volt az utolsó alkalom, melyben a német nemzeti szabadelvű párt még mint *egységes* párt lépett föl és mint ilyen talán legnagyobb győzelmét aratta a kormánynyal szemben. A kormány képviselője nyíltan beismerte, hogy a törvény nem annyira a parlament szólásszabadságának, mint inkább a hírlapi tudósítások szabadságának megszorítását célozza. „E teremben, monda dr. Friedberg, az igazságügyminiszterium államtitkára, elmondhatni mindent, akár a legvétkesebb dolgokat is, anélkül, hogy más, mint az elnök rendreutasítása lenne az elmondottak következménye. De a kimondott szó a sajtó által elterjed az országban, sőt a mi gyorsírási tudósításaink által bizo-

nyos tekintetben hivatalosan is terjesztetik. Az egyszerű ember már most azt kérdezi magától, milyen furcsa jogállapot lehet az, midőn bizonyos személyek a büntetlenség privilégiumával bírnak nemcsak kimondott, de írásban terjesztett szavaikért is. Ez volt a legfőbb érv, mely a kormány részéről a törvény védelmére fölhozattatott. A szabadelvű párt nemcsak számban, de érveiben is győzedelmeskedett. Fölhozták, hogy 1789 óta minden francia nemzetgyűlés elismerte a képviselői szólásszabadság jogát csak egy nem: a convent. A convent volt az, melynek zsarnokai nem tartották megengedhetőnek, hogy egy némely emberek, bár képviselők legyenek is, az egyenlőség szent törvényeinek megsértésével, különös szabadalmakat igényelhessenek. Szintén francia példából bizonyították, hogy a szigorú büntetések, melyek a parlamenti kihágásokra méretnek, éppen nem állanak arányban az előforduló kihágások számával. A legszigorúbb büntetések daczára a különféle francia nemzetgyűlésekben lehetetlen volt elkerülni a viharos jeleneteket, a személyes megtámadásokat, a többségnek és a kisebbségnek egymást fölvaltó terrorismusát. Ellenben fölhozták a belga alkotmány példáját, mely egyenesen megtiltja, hogy a képviselőnél rossz szándék föltételeztessék *) és az elnököt csak igen csekély fegyelmi hatalommal ruházza föl. Mindezek daczára Belgiumban, hol pedig a pártok közti gyűlölség a legszenvedélyesebb módon szokott nyilatkozni, **) se a parlament méltósága, se munkásságának eredménye, se végre az országgyűlési tudósításokat olvasó közönség nyugalma nem veszélyeztetett. Fölhozott azon kívül számos példa az angol parlamentből, midőn egyes képviselők például a walesi herczeg adósságairól vagy a királyné. családi ügyeiről éppen nem tiszteletteljes módon nyilatkoztak. E kihágások alig tettek hatást az országban és a közvélemény, okosan és tapintatosan visszautasította azokat. Egyike a legnevezetesebb beszédeknek, melyek ez alkalommal a német parlamentben mondattak, volt Gneist beszéde, ki

*) „Toute imputation de mauvaise intention, toute autre personnalité, tout signe d'approbation et d'improbation sont interdits. *Regiment*, Art. 19. 1831, oct. 15.

**) Lásd a belga senatus f. é. jul. 24-ik ülését, melyben Schoor senator társát de Conink senátort kétszer a „hóbortos“ czímmel tisztelte meg.

általában szintén a kormány javaslata ellen nyilatkozott, azonban a szólás és a tudósítás szabadsága között különbséget akart tenni. Elismeri, hogy némelykor azok által, a mik a parlamentben mondatnak, magánérdekek sértetnek, de másrészt azon véleményen van, hogy ott, a hol az ország és a korona legfőbb érdekei forognak szóban, mint a parlament szabadságának ügyében, a magánügyekre való tekintet egészen elesik. A képviselői kiváltság nem önkényes kiváltság, ép oly kevésbé, mint a bíró kiváltságai, de minden harmadik személy, mely magát e kiváltságnak alárendeli, bátran megkövetelheti, hogy a szabadalom ne terjesztessék túl azon a körön, melynek számára eredetileg meg volt állapítva. E megjegyzés a hírlapi tudósításokat illeti. „Az első követelés, mondja Gneist, melylyel az «angol bíró a tudósítóval szemben föllép, uz, hogy a tudósítás bono fide és pro bona publico történjék. Ennek megítélése nemcsak az egyes szavak, sőt nem is a tudósítás terjedelme szerint történhetik, hanem azon igen könnyen felöltő szellem után, a melyben a tudósítás íratott. így például, ha egy némely zuglap csak azt közli a parlamenti tudósításokból, a mi piszkos, a mi rágalom, amisértés az egyesek, a korona vagy a vallás ellen: ez esetben az angol bíró a tudósítót elítéli. Mi Németországban azonban a képviselő szólás szabadságának szükséges és természetes joga mellett egy második, egészen önálló, új privilégiumot alkottunk, a gyorsírási tudósítások sokszorosítása érdekében. Kívánatos, hogy az országgyűlési tudósítások is a büntető törvény közönséges szabályai szerint ítéltessenek meg.“ Gneisttal egyetértve a legtöbb szónok, nem annyira a parlamenti fegyelemre, mint a parlamenti hírlaptudósításokra helyezte a fősúlyt.

Hiszen oly ügy ez, melyről a parlamentáris férfiak legnagyobb része alig tud hideg vérrrel beszélni.

A jogi kérdés itt sajátságos és veszélyes módon, összeszik a személyes hiúság és becsvágy hatalmas ügyével. Ismeretes azon harcz — egyik legmulatságosabb része ez a parlamenti történetnek — mely a képviselők és parlamenti tudósítók között folyt, a mióta csak a képviselők összeköttetésben vannak parlamenti tudósítókkal. De soha sem volt ez a harcz annyira elkeseredett, mint azon időben, melyben az ember ezt legkevésbé várná: a francia forradalom idejében. 1790-től fogva a császárság megállapításáig alig múlik egy nap, melyen e két

hatalom: képviselet és Sajtó egymásra a legkíméletlenebb invectivákat ne szórják. A szabadságmozgalom első idejében. Lameth és néhány barátjai, az udvarhoz közeledtek után rábírák a királyt, hogy pénzsegélyben részesítse a *Logographe* című lapot, mely a törvényhozó gyűlésből az első, kimerítő — és a képviselők nagy bosszúságára szóról-szóra hű — tudósításokat közli. „Megértették a királylyal, hogy mindazon vigyázatlan és okatlan beszédnek közlése, mely a törvényhozó testületben tartott, csak a királyi hatalom és tekintély visszaállításának ügyét szolgálhatja.“*) A képviselők különben megértették e malitiosus célzást, és bár mennyire óhajtják beszédeiknek közlését, még sem szűnnek meg panaszkodni azok ellen, kik tárgyalásaiknak menetét, nagyon is híven közük; ki is úzik a tudósítókat, de csakhamar visszahívják; baj, ha jelen vannak, még nagyobb baj, ha távol tartanak; „prostituáltaknak“, „méregkeverőknek“, „férgeneknek“ nevezik el őket a törvényhozók, és a tudósító urak hasonló hangon felelgetnek vissza. „Barnave úr, írja egyebek közt igen szellemesen a *Ghronique de Paris* 1791-ben, Barnave úr bizony csak gyűlöli a philosophiát és a journalistákat. Maga mondja. Nos, mi az elsőt illeti, joggal teheti; nem tartozik a philosophiának semmivel, minthogy semmit sem tanúit belőle. De rút hálátlanságot követ el a hírlapok ellen, kik az ő dicsőségének hírhordói, voltak . . . aztán, elfelejti-e Barnave, hogy mi azt a nagy, megbecsülhetetlen szolgálatot tettük neki, hogy beszédeit nem úgy közöltük, a hogy ő azokat elmondotta!“

És bizony, könnyen átérthető e nagy gyűlölség oka, ha az ember a parlamenti tudósítás természetét tekinti. Az ilyen tudósítás majd többet, majd kevesebbet, majd egészen mást mutat, mint a mit a szónok valóban mondott vagy mondani óhajtott volna. Bismarck herczeg egyik régibb beszédében, melyet 1869-ben tartott, egy igen mulatságos példát hozott föl annak illusztrálására, hogy miként hat némelykor az írott tudósítás. „Néhány évvel ezelőtt, úgy mond a szónok, egy nevezetes államférfiú, Bádovitz képviselő, akkori híres szónok, beszédet tartott, mely az egész házban valóságos viharát keltette a lelkesedésnek. Egy mellettem ülő képviselő barátom

*) Beaulieu. *Essais hist. sur la Révolution de France*, t. II.

sírt örömteli lelkesedésében. Én nyugodtan maradtam; mire szomszédom egyszerre egész haragosan hozzám fordult:

— Önnek nincs szíve!

„Másnap, midőn e beszéd valamennyi hírlapban ki volt nyomtatva, elhoztam azt a gyűlésbe, oda adtam képviselő társamnak és kérdeztem tőle:

—Ugyan mondja meg kérem, mi van ebben a beszédben olyan, hogy ha az ember nem lelkesedik rajta, hát akkor okvetetlenül szívtelen?

„Az én szomszédom erre bevallotta, hogy igenis úgy, a mint a beszéd itt nyomtatásban előtte van, nem talál benne semmi különöset, se siralmasat, se vígat. És ez így van a legtöbb beszéddel, a melynek értékét és hatását csak a körülmények és legfőlebb az élő szó hatalma magyarázhatják meg.“*)

A törvény a legtöbb parlamentaris országban egyszerűen azt mondja, hogy az igazságnak megfelelő tudósításokért senki sem büntethető. A kérdés csak az: miként határozható meg, hogy valamely tudósítás bír-e a valóság e qualificatiójával? Ezt nem határozta meg még senki. És innen magyarázható azon különös ítélete a porosz „Obertribunal“-nak, melyet ez több alkalommal hozott, „hogy valamely beszédnek még szóserinti közlése esetében is kimondható az, hogy a tudósítás a valóságnak meg nem felelő, ha az illető beszéd a tárgyalás egész menetéből kivéttetik, úgy hogy a körülmények, melyek között elmondattott, nincsenek megjelölve, a mi pedig egy parlamenti beszéd megítélésénél főfontosságú.“ Azonkívül az országgyűlési tudósítás a legtöbb országban a lehető leg-

*) Habár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, az érdekesség kedvéért ide teszszük Bismarck herczegnek (a ki maga hatalmas, de ugyancsak rossz szónok) néhány megjegyzéseit, melyeket ez alkalomból a parlamentaris szónoklatról általában mondott: „Es ist die Rednergabe etwas sehr Gefährliches, das Talent hat seine hinreissende Macht, ähnlich wie bei der Musik und der Improvisation. Es muss in jedem Bedner ein Stück Dichter stecken und so weit das der Fall ist, so weit er als Improvisator Sprache und Gedanken beherrscht, so weit hat er die Gabe, auf seine Zuhörer zu wirken. Ist aber der Dichter oder Improvisator gerade derjenige, dem das Steuerruder des Staates, welches volle, kühle Ueberlegung fordert, anzuvertrauen wäre?“ — *Fürst Bismarck*. Von Ludwig Hahn. I. Band. Összegyűjtött beszédek.

rosszabb; s ez nem is lehet másként, tekintve a hírlapok mechanizmusát, tekintve, hogy oda kell törekedniük, hogy a legrövidebb idő alatt és a mennyire lehet, érdekes modorban reproducálják, némelykor sorszám szerint előre meghatározott téren, egy hosszú vitatkozásnak tartalmát. Ismeretes ama kedélyes angol parlamenti epizód, midőn O'Connel a ház előtt a parlamenti jogokon ejtett sérelem gyanánt említette föl azt, hogy egy hírlaptudósító neki olyan beszédet adott szájába, a melyet ő nem mondott. Az illető tudósító nem tagadta bűnét, hanem mentségül azt hozta föl, hogy mikor a parlamentből eltávozott, nagy eső esett „és a víz az egész beszédet kimosta emlékezetéből.“ Erre O'Connel jókedvűen azzal válaszolt:

— Ily furcsa esőt még soha életemben nem láttam; mert ez nemcsak hogy egy beszédet kimosni volt képes, hanem még bemosott egy másik beszédet a tudósító úr fejébe.

Egy másik, kevésbé kedélyes eset a Macaulay esete, ki, mint mondja, kényszerítve látta magát beszédeiből két kötetet kiadni, mert előtte idegenek adván ki beszédeit — a kik pedig üzleti szempontból közölvén azokat, oda iparkodhattak, hogy a szónok szavait lehetőleg tökéletesen adják vissza — ezen idegen kiadás oly véleményeket mondott vele, a milyeneket ő soha magáéinak nem vallhat. Kijelenti Macaulay, hogy igen sok esetben épen az ellenkezőjét állította annak, a mit vele mondattak és hogy sok helyen „tökéletes bolondságokat“ nyomattak ki az ő neve alatt. Ha ily viszonyok uralkodnak Angliában, azon országban, a hol a parlamenti praxis ép úgy, mint a hírlapi praxis a legrégebb és a legtökéletesebb, könnyen érthető, hogy más országokban az országgyűlési tudósítások, mint azok a hírlapokban találhatók, nem dicsekedhetnek mindig a valóság érdemével.

De tegyük föl azt az esetet, hogy a tudósítások a valóság minden attribútumával bírnak, s ekkor az a jogi kérdés merül föl: vajon bizonyos állítások, melyek már a parlament nyilvános ülésében is megrovás alá estek, vagy épen rágalomnak nyilvánítottak, mégis csak a büntetlenségi kiváltsággal bírnak-e, midőn hírlapi közlések tárgyává tételnek? Ez esetben meglehetősen könnyű volna minden sajtótörvény kijátszása. Oly országban, mint Németországban, hol, Treitschke számítása szerint, 4000 képviselői mandátummal bíró egyén léte-

zik, tehát 4000 ember, ki a képviselőséggel járó immunitást élvezi, oly országban nem lehet nehéz, képviselőt találni, ki az ország valamelyik kamarájában bizonyos vádakat vagy rágalmakat hivatalos vagy magánszemélyek ellen is elmondjon; mihelyt pedig ez megtörtént, a képviselő, vagy bárki más, kénye-kedve szerint kinyomathatja a tárgyalás ama bizonyos részét akárhány példányban, terjesztheti minden módon, minden felelősség és minden büntetés nélkül. E kérdést különösen tárgyalja egy, néhány hét előtt megjelent, ily című röpirat: *Die Strafflosigkeiten parlamentarischer Rechtsverletzungen, von Dr. Rudolf Heinzl.* *)

A szerző ekkép magyarázza gondolatát: „Ha fontolóra vesszük a parlamenti tárgyalásoknál a kérdést, hogy melyik azon személyiség, melynek követelése a tárgyalások nyilvánossága által kielégíttetnek, bizonyára nem állíthatni, hogy ez maga a gyűlés s annál kevésbbé az egyes szónok. Hanem igenis követelése ez a parlamentbe nem tartozó személyeknek, vagyis azon közönségnek, melynek érdekében a gyülekezet működik. Ha mint jogi kérdést tekintjük a tárgyalások nyilvánosságát, ez nem jogosultságot jelent, hanem egy kötelességnek teljesítését. Ha mint a parlament jogát tekintenők a nyilvánosságot, annak semmi tartalma nincs; senki sem lehet kötelezve arra, hogy a karzatra menjen és figyelemmel kísérje a tárgyalások menetét, vagy hogy a tárgyalásokról szóló tudósításokat elolvassa. De igen is mondhatni, hogy a gyűlés köteleztetik karzatait és a közönségnek szánt minden helyiségeit, a parlamenten kívül álló polgároknak rendelkezésére bocsátani. Ez nem jelentheti azt, hogy a nyilvánosság nem volna a parlamentnek is érdekében; hiszen igen sok esetben a kötelesség a kötelezettre nézve nem kevésbbé becses, mint a jogosultra. Ha pedig a nyilvánosság a parlamentnek magának előnyére van, úgy ezen előnyt nemcsak az által élvezi, hogy nyitott ajtók mellett tárgyal, hanem az által is, hogy a polgárok valóban bejönnek, es az által, hogy a tárgyalásokról valóban tudomást szereznek. A jogosult személyiségének ily megállapításából mindenekelőtt az folyik, hogy a tudósítások szabadsága és büntetlensége nem a parlamentnek vagy tagjainak szabadalma, hanem a tudósítók privilégiuma. A kérdés már

*) Stuttgart, Ferdinand Enke, 1879.

most az, vajon a közvetlenül szabadalmazottak érdeke, vagy a parlamenten kívül álló polgárok érdeke, vagy végre a nemzetgyűlésnek érdeke a valóságnak megfelelő tudósítások bűnmentességében elég nagy-e arra nézve, hogy adott esetben ez okból az általános büntető-törvény szabályainak alkalmazását kizárjuk?“

Heinze különösen fölhozza a következő példát: A fejedelem szintén bírja általában az immunitást, s szavaiért felelőségre nem vonható, de oly esetben, ha más, e kiváltsággal nem bíró személy, a fejedelem szavait szóval vagy írásban terjesztené, az büntethető volna. Így azután az történnék, hogy a képviselő szabadalmi tovább terjednének, semmint a fejedeleméi. Ebből kiindulva, a szerző egyetértve Bismarck herceg javaslatával, ajánlja, hogy a ház elnöke, oly esetben, midőn ennek szükségét látja: megtilthassa valamely szónok bizonyos szavainak a sajtó útján való terjesztését. Ez esetben természetesen még mindig nincs kizárva ugyanazon szavaknak a külföldi sajtó útján való terjesztése, a mely szabadon közlekedhetik az országban. Franciaországban, a császárság alatt, e tekintetből csak kétféle tudósítás közlése volt megengedve: vagy a ház hivatalnokai által összeállított rövidebb tudósításnak, vagy pedig a gyorsírói följegyzések egész hivatalos kiadásának közlése. Mindkét esetben tehát az elmondottnak csak azon része került a nyilvánosság elé, melynek közlése a parlament elnöke által megengedhetőnek találtatott; oly képviselő, ki beszédét külön lenyomatban óhajtotta kiadni, ezt csak a ház beleegyezésével tehetette. Ez idő szerint azonban ily szigorú szabályzatok többé nincsenek érvényben; de a kamara más úton gondoskodik arról, hogy minden hírlapnak mód nyújtassék az igazságnak megfelelő tudósításokat közölhetni. A ház hivatalnokai az elnök felügyelete alatt minden nap készítenek egy kimerítő tudósítást, mely néhány órával a gyűlés bezárta után ingyen küldetik meg minden hírlapnak, mely egyszer mindenkorra bejelentette, hogy azt elfogadni hajlandó; szintűgy a teljes gyorsírási tudósítások is ingyen küldetnek meg mindazon hírlapoknak, melyek e czélból jelentkeztek. *)

*) *Traité pratique de Droit parlementaire*, par Jules Potulra, secretaire général de la présidence de la chambre des députés. Ver-

Angliában tudvalevőleg ilyen hivatalos gyorsírói följegyzés egyáltalában nincs, csak az úgynevezett *Hansard*, a mely nem más, mint a *Times* resumáló tudósításainak külön lenyomata. E tudósításokban természetesen a jobb, vagy a lap által kedveltebb szónokok nagyobb tekintetben részesítetnek, mint a többiek, és így e tudósításoknak sem lehet címök az abszolút valóság érdemére. Midőn tavaly e miatt panasz tétetett az angol alsóházban, és egynémely szónok terjedelmesebb tudósítások közlését követelte, a *Times* egy élezés czikkezője jókedvű kétségbeeséssel elkiáltotta, magát:

„Kérdjük mindenkitől, van-e emberi lény a világon, a mely még ezeknél is nagyobb parlamenti tudósításokat tudna megemésztetni?“

Egy miniszter pedig a ház nagy derűtsége között figyelmeztette a képviselőket, hogy számítása szerint már most is van oly képviselő, a ki ugyanazon egy estén negyvenhétszer szólalt föl. „Szeretném tudni“, mond a miniszter, „hogy az ilyen szónok hányszor szólalna föl, ha még országos költségen kinyomattatnók beszédeit?“

A parlament ez érvek által meggyőzve, elhatározta, hogy a divatban lévő tudósításoknál terjedelmesebbeket közölni nem kíván. A jogi kérdés azonban ott íb gyakrabban tárgyaltatott; mert tény, hogy a rendreutasítás, ha megfelelő azon célnak, mely a rend főtartásában áll, elveszti egész jelentőségét akkor, midőn a tudósítás a hírlapokban nyomtatásban megjelenik. A rendre utasítással Franciaországban még egy más büntetés is össze volt kötve, t. i. az, hogy a rendre utasítást tartalmazó jegyzőkönyv az illető képviselő költségén 200 példányban kinyomtatva, választó kerületében a nyilvános helyeken kifüggesztessék. Kérdéses azonban, hogy ezt egyáltalában büntetésnek vehetni-e? mert, ha az illető képviselő kerületének többsége által véleményében pártoltatik, úgy a büntetés ily neme csak arra szolgálhat, hogy népszerűségét emelje és biztosítsa. Semmi esetre sem mondhatni pedig, hogy e csekély publicitás ellenszerűl szolgálhatna azon nagy publicitás-

sailles, Cerf et fils. 1879. E nagy (900 lapra terjedő) kötetben a francia parlament belső szervezetére vonatkozó minden adat feltalálható. A magyar parlament talán egyetlen a világon, melynek egész irodalma a „házaszabályok“ hivatalos kiadásában van letéve.

sal szemben, melyet minden a képviselőházban kimondott szó, száz meg száz hírlap közlése útján az egész országban nyer.

Minél tovább fejlődik a hírlapirodalom, tekintélyben, számban és politikai befolyásban, annál valószínűbb lesz, hogy a képviselő nem ahhoz a kis gyülekezethez intézi szavait, a melyben ellenfeleit meggyőznie úgy sem sikerülhet, hanem hogy szavai a nagy közönségnek vannak szánva, mely a hírlapokat olvassa. A parlament úgy szólván csak szócső lesz és minél tovább fejlődik e viszony, annál nagyobb fontosságot fog nyerni a parlamenti hírlaptudósítás kérdése, annál érdekesebb és annál sürgősebb lesz ez ügyeknek tárgyalása.

Nálunk a parlamentben rendkívüli szabályok szükségessége eddigelé csak ritkábban mutatkozott, s ennek oka parlamentünk különös alakulásában rejlik, mely az éles ellentéteket csaknem kizárja. E parlament először is nemzetiségi szempontból csaknem homogen, mert a nem magyar nemzetiségek képviselői oly csekély számban találhatók itt, hogy nagyobb fontosságot nem nyerhetnek; ép oly kevésbé találkoznak itt élesebb ellentétek politikai szempontból, mert hiszen egész parlamentünk orthodox conservatív testület. Szoros értelemben vett demokratikus párt parlamentünkben eddig soha sem létezett. Volt ugyan szélső párt, de ennek elvei a legtöbb tekintetben még sokkal conservativebbeknek mutatkoztak, mint az uralkodó pártéi. De a politikai élet fejlődésével ez a patriarchalis helyzet is változást fog szenvedni, és akkor az itt tárgyalt kérdések nálunk is jobban életbevágókká lesznek, mint voltak eddig.

V.

(Az európai közérület és a Parlamentarismus.)

Egy oly hang, melyet Magyarországon mindig kegyelettel fogunk meghallgatni, szólalt föl a múltkor:

— Keressenek önök más formát a parlamentarismusnak! Kossuth ez alkalommal kifejezést adott egy oly eszmeáramlatnak, mely, nálunk talán kevésbé mint Európa nyugati részeiben, érvényesülni kezd.

Valóban kínos, és ellentétekkel teljes helyzetben vagyunk

mindnyájan a népképviselési azon formájával szemben, mely előttünk működik. Nincs Európában az a feudális „úr“, a ki be ne ismerné ez idő szerint egy bizonyos népképviselési formának szükségességét. De másrészt alig van oly liberális ember, legyenek meggyőződésai bármily erősek és ideáljai bármily tiszták, kit, az uralkodó Parlamentarismus szemlélésénél, meg ne szállana némelykor az az érzet, melyet e francia szór „désenchantement“ oly jellemzően kifejez. Előttünk áll a parlament, ugyanaz, a mi volt megalapításakor. Azóta alig változott lényegében. Most is ugyanaz a hatásköre, ugyanaz a modora, ugyan azok jogai és kiváltságai, szokásai és hibái. Nincs az állami életben egyetlen intézmény, mely nem változott volna a nagy forradalom óta, csak a Parlamentarismus maradt olyannak, a milyennek megalapították. Most is csak úgy terjesztenek eléje tárgyalás végett törvényjavaslatokat, a melyeknek tárgyalása pedig legtöbb esetben a sajtó által már sokkal jobban megtörtént — eldöntés végett, mikor mindenki előre tudja minden törvényjavaslatnak a sorsát, kivéven, ha az épenséggel nem fontos dologról szól, mely esetben az mondatik róla, hogy „nem pártkérdés“. Most is ugyanaz a fictio uralkodik, hogy a parlamenti tárgyalások által a nemzet fölvilágosítást nyer jogai és teendői felől, és ma, midőn a legkisebb városkában is legalább egy-egy szószék emelkedik föl az úgynevezett „helyi érdekeket szolgáló“ lapban, még mindig olybá veszik a parlamentet, mint az egyetlen szószéket, a melyről a nemzethez szólani lehet. A népképviselés mellett ott van a sajtó, kevesebb tekintélylyel és sokkal nagyobb hatalommal, mint a parlament, s a parlamenti nehézkes eljárás a sajtó tárgyalásai mellett, nálunk is, külföldön is, emlékeztet Carlyle szellemes mondására, hogy olyan, mintha valaki egy postalegényt versenyt lovagoltatna a szédítő gyorsaságú angol vaeútakkal. *)

*) „If your Lordship will reflect on it, you will find it an obsolete function, this debating one of his; useless in these new times, aa a set of riding postboys would be, along the line of the Great Western Railway. Loving my life, and time which is the stuff of life, I read no Parliamentary Debates; but I am told there is not, once in seven years, the smallest gleam of new intelligence thrown on any matter, earthly or divine, by an honourable gentleman on his legs in Parliament. Nothing offered you but wearisome, dreary, thrice-bocled colewort.“ ... Carlyle. *Pamphlets Parliaments*. (1850.)

A parlament kétségkívül nem tette még meg mindazon evolúciókat, a melyeket megtenni hívatva van. Kezdetben úgy állították föl, mint tisztán tanácskozó testületet. Később, számtalan küzdelem közepett, kivívta azt a jogát, hogy tanácskozó és határozó testület legyen. Talán elérkezik az idő, midőn csak határozó testület lesz. Ekkor a nyilvános tárgyalásokat egészen átengedi a sajtónak, a törvények előkészítését egy államtanácsnak, maga pedig legfőljebb a bizottságokban történő előkészületi munkákra és a nyilvános szavazásokra fogna szorítkozni. Kétségkívül a sajtó is más lesz, mint a milyen e pillanatban, változni fog s reméljük emelkedni is, tekintélyben és erkölcsben. Jelentőségteljes találkozás az, hogy a politikai világ két ellentétes sarkán mozgó pártvélemények egy tekintetben egymással egyetértenek. A német „szövetségi tanácsban a vitatkozás egyáltalában ki van zárva; azon radicalis francia iskola pedig, mely a képviselőt csak a „mandatimpératív“-vel akarja fölruházni, szintén fölöslegesnek látja a discussiót, tekintve azt, hogy még a fictiot sem volna szabad egy demokratikus parlamenti szervezetben fentartani, mintha a képviselő a discussió által más véleményre bírathatná magát mint az, a melynek védelmére a parlamentbe küldetett.

Míndezek a jövő kérdései; Nemzedékek fognak letűnni, míg a politikai világ e reformoknak annyira fogja szükségét érezni, hogy a parlamentáris intézményeket alaposan megváltoztassa. Ámde már most kezdődik a parlamentarismusra nézve az „age ingrat“ és történik vele, a mi történni szokott minden hatalommal, melynek erős voltában az absolut hit megingott. Elkezdődik a harc külsőségei fölött és másodrendű kiváltságai ellen. Így láttuk az utolsó időben, hogy a parlamenti belszervezet körül folyt a harc a világ három legelőbbre haladott nemzeténél — mind három helyen a parlamenti szabadalmaknak nem terjesztése, de megszorítása czéljából!

Ugyan, ki hitte volna lehetségesnek, hogy az angol parlamentbe valaki a clöuret javaslatba hozhatná, s javaslatba hozhatná a nélkül, hogy az általános fölháborodás elsöpörmé az indítványt az indítványozóval együtt! Ha elolvassuk ma mennyi megvető gúnnyal szoktak szólni az angol hírlapok a második császárság idejében a cloture alkalmazásáról, alig hiszünk szemeknek, midőn olvassuk, hogy ugyané hírlapok teljes egykedvűséggel jelentik Chaplin úr indítványát.

Hová lett az az idő, a mikor Junius hazájában minden szót, mely a határtalan szólásszabadság ellen kiejtettet, a nemzeti felség ellen intézett merényletnek tekintették? „Ou sont les neiges d'autan? . . .“

S ha ezelőtt tíz évvel, egy jós képességgel bíró politikus, a francia republicanus vezérek elé állt volna, kezében azzal a javaslattal, mely múlt hóban a versaillesi kamara elé terjesztetett, ezt mondván nekik: „Lesz idő, mikor önök e javaslatot aláírni s elfogadás végett egy törvényhozó gyűlés elé fogják terjeszteni!“ — bizonyára nem lett volna e férfiak között egyetlenegy is, ki abban halálos sértést nem látott volna kipróbált szabadelvűsége ellen!

S itt mintegy kényszerítve érezzük magunkat, rokonszenves csodálatunkat fejezni ki azon, oly sokszor kigúnyolt német szabadelvű párt előtt, mely egész odaadó elszánt-sággal és becsületes lelkesedéssel védelmezte a parlamenti szólásszabadság nagy elvét, akkor, midőn azt a forradalom és a szabadság hazájában a szabadelvű pártok oly könnyen elejtették.

Szemünk előtt újra elvonulnak ez események és ekkor önmagunktól kérjük, mi a közös értelme e különböző jelenségeknek, minők egyszerre oly államokban mutatkoznak, melyeknek törekvéseiben más közös vonást alig lehetne észlelni? Ez, ha magában nem is hanyatlás, de minden esetre a hanyatlásnak egyik előjele. Nem nyomhatunk el egy fájdalmas érzést, midőn ezt constatáljuk — hiszen minden hatalom bukása bizonyos melancholiát kelt az emberben! — de ez nem ment föl bennünket az okok keresésétől, melyek ez állapotot előidézték. Ez okok kétfélék: majd magában a parlamentarismusban keresendők, majd pedig, a parlamentarismuson kívül. A parlamentarismusban rejlő okok elseje az, hogy a képvisleti kormány — mely a par excellence polgári kormány — nem tudott az ő képe és hasonlatossága szerint való világpolitikát teremteni. Mint hajdan XIV. Lajos, lábán lovagsizmával és kezében ostorral lépett a tehetetlen párisi parlament elé, követelve, hogy a király rendeleteit szó nélkül registrálja, úgy léptek be a katonai kormányok a continentális Európa parlamentjeibe, melyeknek nagyobb feladatuk nem volt, mint registrálni és megszavazni háborúkat és hadi költségeket, — mely háborúk célját rendesen nem értették és mely költségek

hováfordítására semmi befolyással nem voltak, minthogy egész Európában az úgynevezett külpolitikáról, tehát a politika legelőbbkelő és legnevezetesebb részéről önkényt lemondottak. Az állampolitika csak úgy megmaradt katonainak, azaz arisztokratikusnak, mint azelőtt, daczára annak, hogy polgári parlament látszott vezetni az országok ügyeit. A parlament osztozkodott a felelősségben; de nem osztották meg vele a hatalmat. Ha elolvassuk mai nap ama híres satirát, melyet Paul Louis Courier írt a korabeli parlamentarismusról, a melyben bizonyítani törekszik, az abszolút uralkodók előtt, mennyivel jobban érhetik el céljaikat, ha országaikat parlamentáris kormányformával boldogítják, e satirának alig találjuk egy vonását, melyet a korunkbeli parlamentarismusra szintén ne lehetne alkalmazni. Ez első oka azon számos csalatkozásoknak, melyeket az európai népek csaknem kivétel nélkül az új rendszer alatt tapasztaltak. Es van azonkívül egy másik ok, melyet a parlament alig győzhetett volna le, ha erősebben állott volna is meg jogai védelmében, és ez az, hogy sokkal nagyobb ügyek kezdtek foglalkoztatni az európai emberiséget, semminőket a legsikeresebb és legszerencsésebb parlamenti politika is végbe vihet. Midőn e világrész előtt az eszméknek és fölfedezéseknek egész új világa tárult föl, valóban alig lehetett várni az emberektől, hogy mód nélkül érdeklődjenek azon gyűlések iránt, melyek legjobb napjaikban is csak többé kevésbé ügyes módon foglalkoznak büntető törvények szabályaival és vámtételeknek megállapításával. Ezt az érzetet fejezte ki azon hírlap, melyről elmondhatni, hogy egy időben az angol szellem és a cosmopolitikus szellem legjobb képviselője, ezt fejezte ki a *Times* azon tavalyi vita alkalmából, melyről ő munka folyamában már egyszer szólottunk, midőn a képviselők azon panaszára, hogy nem vétetnek eléggé tekintetbe a hírlapok által, kissé brutálisan, de jellemzően azt felelte:

„Ez azért van, mert a nemzet mindinkább megszűnik érdeklődni a parlament iránt“.

Nálunk ez állapot még nem következett be. Először azért, mert a tulajdonképi parlamentaris kormányforma működése igen rövid időre vezethető vissza és másodsor azért, mert hazánk a tulajdonképi világ-ügyeknek, a nemzetközi cultura ügyeinek körétől, meglehetősen messze esik. Ha az említett

angol mondást helyzetünkre alkalmazzuk, mondhatnék: hogy a nemzet még mindig érdeklődik a parlament iránt, mert nincs egyéb, a mi iránt érdeklődhetnék. Gazdasági, művészi, irodalmi és tudományos életünk, nem tekintve azt, hogy elég szűk körben mozog, nem fejlődött még oda, hogy a nemzetben mint egészben, érdeklődést kelthetett volna. Általában mondhatni, hogy a tudományos mozgalmak csak a tudósokat, a gazdasági viszonyok néhány kereskedőt és szakembert érdekelnek, sőt maga az irodalmi élet is alig volt képes a nemzet szélesebb rétegeinek részvételét fölkelteni. A nemzetben magában hiányzik az a „*fraicheur de la curiosité*“, ama megbecsülhetetlen nemzeti erény, mely a francziákat oly törekvőkké és egyúttal oly szeretetreméltókká teszi. S innen veszi eredetét azon csaknem vallásos hit, melylyel a nemzet parlamentjét, annak képzelt mindenhatóságát és bölcsességét tekinti.

Valóban úgy vagyunk vele, mint a vallással, és'valamint elítéljük azokat, kik megingatják a népben a vallásos hitet, mielőtt az képes volna magában egy, a vallástól független erkölcsiséget föltalálni, úgy elítéljük azokat, kik — a parlamenten belül, vagy azon kívül — megingatják a nemzetben azon, mondhatni naiv hitet képviselője iránt.

Addig, míg egy nemzeti cultura összes föltételeit nem teremtettük, e testület nemzeti és állami létünknek legbüszkébb és legbecsesebb kifejezése lesz és marad.

TARTALOM.

I. Parlamenti fegyelem és sérthetlenség. — A parlament mint becsületbíróság. — A német „szájkosártörvény“ fölötti vita három főpontja	3
II. Hárend, szabályok és szokások, elnöki kiváltságok Angliában, Franciaországban, Németországban.....	6
III. A három nemzet parlamentjei még kihágásaikban sem hasonlók egymáshoz. — Az új francia „szájkosár“. — Az írlandi képviselők. — Az „agyonbeszélés“. — A cloture Angliában. Robert Peel ítélete a kisebbség mindenhatóságáról. — A „Times“ ugyane tárgyról.....	12
IV. A német „szájkosár“-vita. — A parlamenti tudósítások. — A francia forradalom alatt. — A humor. — A jogi kérdés. — Heinze röpirata. — A nyilvánosság jog-e vagy kötelezettség? — Gneist. — A francia parlament hivatalos, ingyenes tudósításai. — Az angol tudósítások.....	16
V. Az európai közérület és a Parlamentarismus.....	25